

зарубіжної історіографії більш критично оцінюють участь "освіченої бюрократії" у процесах модернізації фінансової системи Російської імперії у другій половині XIX – початку XX ст.

1. Ананьич В. Проблемы российского реформаторства // Знание – сила, 1992. – № 2. 2. Венгерська В.О. Формування кредитно банківської системи на Правобережній Україні / Кінець XVIII – початок XX ст. // Відповідальний ред. В.Г. Сарбей. – К., 1997. 3. Власть и реформы. От самодержавной к советской России / Под ред. Б.В. Ананьич. – СПб., 1996. 4. Гончарук В.Я. Правове регулювання виробництва і обігу спиртних напоїв у Російській імперії в кінці XVIII на початку XX ст. Монографія. / За наук. ред. чл. – кор. АПН України, професора О.Н. Ярмиша. – Харків, 2002. 5. Жвалюк В.Р. Податкові органи Російської імперії в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.: Організаційно-правові засади діяльності: Монографія / За наук. ред. проф. О.Н. Ярмиша. – К., 2001. 6. Захарова Л. Освободительные реформы в России 1861-1881 // Знание – сила. – 1992. – № 2. – С. 19 – 21. 7. История финансового законодательства России: Учебное пособие. Серия "Экономика и управление". – М.; Ростов н/Д., 2003. 8. История экономики / Под ред. О.Д. Кузнецовой и И.Н. Щапкина. – М., 2002. 9. Корелин А.П. Витте и бюджетно-финансовые реформы в России конца XIX – начала XX в. // Отечественная история. – 1999. – № 3. 10. Крисчи Д. Забытая реформа: отмены винных откупов в России // Великие реформы в России. – М., 1992. 11. Лановик Б.Д., Матисякевич З.М., Матейко Р.В. Економічна історія України і світу. Підручник / За ред. Б.Д. Лановика. – 8-е вид. доп. і перероб. – К., 2006. 12. Лортиян Э.Л. Итория экономических реформ. Мировой опыт второй половины XIX – XX вв. – Харьков, 1999. 13. Нелли М. Неизвестная Атлантида: интервью с А. Дерябиным и М.Ляминой // Российская газета. – 1990, 22 декабря. 14. Общая теория денег и кредита: Учебник / Под ред. проф. Е.Ф.Жукова. – М., 1995. 15. Ошарин А.В. Экономическое развитие и проблема модернизации России в XVIII –

начале XX вв.: Учебно-методическое пособие по дисциплине "Экономическая история". – СПб., 2008. 16. Петухова Н.Е. История налогообложения в России IX-XX вв.: Учебное пособие. – М., 2008. 17. Погребинский А.П. Очерки истории финансов дореволюционной России (XIX-XX вв.). – М., 1954. 18. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политика налогов: Учебное пособие. – М., 1996. 19. Пушкарева Валентина Максимовна. История мировой и русской финансовой науки и политики: Дис. д-ра экон. наук. [Специальность 08.00.01.] – Москва, 2004. – 325 с. 20. Пушкарева И., Степанов А. "Золотой" рубль в денежной системе России 1897 – 1917 гг. // Вопросы экономики. – 1992. – № 12. 21. Ревуненков В.Г. О периодизации новой и новейшей истории // Методологические вопросы общественных наук. – Вып. 1.-Изд-во Ленинградского ун-та, 1968. – С.170 –197. 22. Реент О., Малий О. Кінець XVIII – початок XX століття: посібник для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К., 2003. 23. Реформы Александра II / Сост. О.И. Чистяков, Т.Е. Новицкая. – М., 1998. 24. Розинская Н.А. Становление Российской бюджетного законодательства // Финансы. – 2009. – № 2. 25. Российская школа экономической мысли: прошлое и настоящее / Материалы конференции. – М.: Институт экономики РАН и Вольное экономическое общество // Вопросы экономики. – 2001. – № 2; // Российские финансы: исторический взгляд и современность. – М.: ИЭ РАН, 2001. 26. Саплиов Е.В. Госдоходы, расходы, налоги в дореволюционной России (1898-1914). – М.: Институт экономики РАН, 2001 г. 27. Сарбей В.Г. Історія України (XIX – початок XX ст.): Підручник для 9 класу середньої школи. – К., 1996. 28. Степанов В.Л. Николай Христианович Бунге. // Знание – сила. – 1992 № 2. 29. Толкушкин А.В. Налоговые реформы С.Ю. Витте // Финансы 2002. – № 9. 30. Управленческая элита Российской империи (1802-1917). / Под ред. акад. А. Фурсенко – С-Петербург., 2008. 31. Хок С. Банковский кризис, крестьянская реформа и выкупная операция в России 1857 – 1861 // Великие реформы в России. – М., 1992. 32. Шэфов Н. Ответы на вопросы // Аргументы и факты. – 1991. – № 14.

Надійшла до редколегії 17.02.10

А. Шилова, канд. іст. наук, доц.

СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ КОЛИШНЬОЇ СФРЮ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ НА БАЛКАНАХ

Досліджено економічні й політичні інтереси України в Балканському регіоні, пов'язані з необхідністю розвитку регіонального економічного співробітництва, підтримання дружніх і добросусідських відносин.

The economic and political interests of Ukraine in Balkan region, connected with necessity of regional economic cooperation development, maintaining of friendly and good neighbourly relations are investigated.

Після розпаду СФРЮ і створення незалежних держав Словенії, Хорватії, Македонії, Боснії та Герцеговини, СРЮ постало про питання визнання й налагодження двосторонніх відносин з цими країнами, основу яких склали загальновизнані норми міжнародного права, рівноправність, взаємна вигода, відповідальність, прагматизм і передбачливість.

Адже Україна має чіткі економічні й політичні інтереси на Балканах, пов'язані з розвитком регіонального економічного співробітництва. Вона зацікавлена в підтриманні дружніх і добросусідських відносин з народами республік колишньої Югославії, що зумовлено географічною близькістю, тісними історичними зв'язками, спільністю культурних традицій, зрештою, сталими торговельно-економічними відносинами. Приналежність до слов'янського світу, скріплена близькістю мови, культури, певною мірою спільністю історичної долі, а також православною релігією, яку сповідувала більшість югослов'ян, українців, завжди істотно впливала на розвиток найрізноманітніших зв'язків між Україною та югослов'янами. Розвиткові взаємного інтересу сприяло й те, що нашим народам протягом тривалого часу доводилося мати справу в Європі з одними й тими ж зовнішніми силами, насамперед – з Османською імперією.

Як складова частина Російської імперії, Україна відіграла значну роль у російсько-югославських суспільних зв'язках. Саме через її територію здійснювалися усі політичні, економічні, військові, конфесійні зв'язки та весь комплекс суспільних відносин Росії з югослов'янськими народами. Рятуючись від переслідувань османських та австрійських властей, у пошуках кращої долі в Україну переселилось у XVIII столітті кілька де-

сятків тисяч югослов'ян, які знайшли тут другу батьківщину. Найбільш масові переселення югослов'ян відбувалися в періоди: 1769-1791, 1801-1806, 1816-1819, 1829-1834, 1854-1866 рр., що було зв'язано головним чином з російсько-турецькими війнами [20, с.5]. Переселенська політика, яка проводилась Росією, мала сприяти підвищенню авторитету держави як захисниці південнослов'янських народів, зміцненню її південних кордонів, освоєнню земель Північного Причорномор'я, створенню за рахунок іноземних колоністів противаги ослабленню Османської імперії [14, с.30]. Процес входження югослов'ян у соціально-економічне життя України, злиття з місцевим населенням проходив досить спокійно, в основному відносини між переселенцями й місцевими жителями мали дружній характер, хоч їх і не можна назвати ідилічними [14, с.31].

У межах колишніх республік СФРЮ українці-русини об'єдналися в союзи, головним завданням яких був розвиток культури, видання літератури, проведення фестивалів тощо. За різними оцінками, тепер тут живе 55 тисяч українців (русинів і українців), з них 26 тисяч чоловік у Бачці, 8,3 тисячі чоловік у Сремі, 8,2 тисячі чоловік у Боснії, 7,7 тисячі чоловік у Славонії. Більшість югославських українців живе також у Белграді (1,2 тисячі), Загребі (0,9 тисячі), Новому Саді та інших містах [9, с.70]. Проживання українських переселенців на югославській території, а отже й захист прав української спільноти колишньої Югославії, були її залишаються важливим компонентом співробітництва України з країнами регіону.

Маючи неабиякі економічні й політичні інтереси на балкансько-адриатичному просторі, Україна вслід за Європейським співтовариством і США активно включилася в "дипломатію визнання", яка, як вважалося, могла призупинити югославську кризу [3, с.77].

Україна однією з перших членів ООН, визнавши Хорватію і Словенію 11 грудня 1991 року як незалежні держави і встановивши з ними дипломатичні відносини, підтримувала ці країни в усьому комплексі питань правонаступництва колишньої СФРЮ та виступала за вирішення проблеми населення сербів північних районів Хорватії політичними засобами [21, с.2].

За Конституцією Республіки Хорватія, прийнятою Сабором (парламентом) країни 22 грудня 1990 року, Хорватія декларується як "національна держава хорватського народу та держава представників інших народів і меншин", які є її громадянами – сербів, мусульман, словенців, чехів, словаків, італійців, угорців, євреїв та інших і яким гарантується рівноправність з громадянами хорватської національності та реалізація національних прав відповідно до демократичних норм ООН та країн вільного світу" [39, с. 8]. Відповідно до Декларації про незалежність і суверенітет республіки Хорватія сербам, представникам інших національностей, що проживали в Сербії, гарантувалося право на самобутній розвиток, пропорційне представництво в законодавчих і виконавчих органах влади на всіх рівнях.

Сподіваючись, що якщо світове співтовариство визнало за 4-ма мільйонами хорватів право на самовизначення, то аналогічне право має бути надано сербам в Хорватії також, вони почали боротьбу за автономію. Слід зазначити, що в областях Східна Славонія, Баранья та Західний Срем, які мають спільний кордон по Дунаю з Сербією, в останні 50 років серби не становили більшості. Що стосується населення Країни, то з 350 тисяч чоловік 95 відсотків становили серби. Сама назва Країни (в перекладі – прикордонна область) тісно зв'язана з історією сербського народу і йде від адміністративної одиниці Австро-Угорщини – "Военної країни" або "Військового кордону". В цій Военній країні понад 300 років переважною частиною населення були серби, які переселилися сюди з Сербії внаслідок утисків з боку турків на землях, що знаходилися під контролем Габсбурзької династії.

Трагедією для сербського населення Военної країни було її включення після розгрому королівської Югославії до складу маріонеткової хорватської держави. Саме в 1941 – 1942 роках, користуючись беззахисністю сербів Країни, хорватські усташі вдалися тут до актів геноциду над сербським населенням. Показники щодо кількості жертв різняться – від 200-300 тисяч до 1 мільйона чоловік [13, с.3]. Для Хорватії втрата Країни означала катастрофу. Справа перш за все в залізничних комунікаціях, які йдуть через Кнін до Адриатичного узбережжя цієї республіки. Весною та влітку 1995 року при підтримці Заходу спільно з мусульманами хорватська армія, здійснивши дві військові операції під назвами "Блискавка" та "Буря", розгромила Сербську Країну (яка формально знаходилася під захистом військ ООН!), вигнавши біля 300 тисяч сербів з їхніх земель [11, с.50].

Хорватія була однією з перших країн колишньої Югославії, яка намагалася якнайшвидше відновити порушені зв'язки, надолужити прогаяне, зміцнити свої позиції в Україні. Початком нового етапу співробітництва Хорватії з Україною став офіційний візит в Україну в травні 1991 року президента Республіки Хорватія Ф. Туджмана. В ході візиту було підписано міжурядову угоду про торговельно-економічні відносини й науково-технічне співробітництво [42, с. 3].

Офіційні контакти між двома країнами пошвидко починаючи з 1992 року, коли розпочався процес двосторонніх консультацій та переговорів у рамках міжнародних форумів та організацій. На спільній пресконференції міністрів закордонних справ України і Хорватії М. Гранич заявив, що, на його думку, є "всі об'єктивні умови для покращання українсько-хорватських відносин", маючи на увазі стабілізацію політичної ситуації на Балканах, а саме – підписання угоди про нормалізацію відносин між Хорватією та СРЮ, яка поставила крапку у військовому конфлікті між Югославією та Хорватією [6, с.79].

Новим кроком на шляху розвитку двостороннього співробітництва став офіційний візит у січні 1994 року до Республіки Хорватія міністра закордонних справ України А. Зленка, в ході якого було підписано Протокол про здійснення консульських відносин між Україною і Республікою Хорватія. В листопаді 1995 року в Загребі відбулися українсько-хорватські переговори з метою остаточного узгодження тексту міждержавного Договору про дружбу і співробітництво.

У вересні 1996 року Україну відвідав міністр закордонних справ М. Гранич. Візит сприяв активізації українсько-хорватських політичних відносин, розбудові економічних зв'язків і культурного співробітництва. Висловивши дві українсько-хорватські міжурядові угоди: про повітряне сполучення та про співробітництво в галузі культури, освіти, науки і техніки [40, с.5].

З об'єктивних причин рівень зв'язків у різних сферах поки що не відповідав оптимальним можливостям обох сторін, про що свідчить низький обсяг товарообігу, хоч ще 2 червня 1994 року було підписано Угоду про економічне співробітництво та торгівлю між Хорватією й Україною, за якою сторони надали одна одній право найбільшого сприяння в господарських відносинах [43, с. 3].

Україна була однією з перших країн світу, яка 11 грудня 1991 року визнала державну незалежність Словенії – однієї з молодих і невеликих країн Європи, розташованої між Австрією, Італією, Угорщиною та Хорватією, і встановила з нею дипломатичні відносини. У той же день Скупщина Словенії визнала державну незалежність України. Війна в Югославії Словенії практично не торкнулася, якщо не враховувати десятиденних бойових дій між частинами югославської армії та словенськими ополченцями влітку 1991 року.

Що стосується відносин між Україною і Словенією, то після визнання країн одна одною, відбулося чимало офіційних зустрічей між представниками урядів, під час яких було відзначено близькість поглядів щодо загальноєвропейських проблем, розширення НАТО, інтеграції до ЄС та регіонального співробітництва, а також необхідність підвищення ефективності торговельно-економічного співробітництва. Однак значних кроків уперед майже не зроблено. Підписано, правда, 28 лютого 1994 року "Протокол про співробітництво між Міністерством закордонних справ Республіки Словенія і Міністерством закордонних справ України" [22, с.11], а також 28 серпня 1996 року "Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Словенія про торговельно-економічне співробітництво" [23, с.16]. Планується парафувати Спільну декларацію про основи відносин співробітництва між Україною та Республікою Словенія, в рамках якої, слід сподіватися, інтереси обох країн буде реалізовано більш повно [44, с.1].

Набагато активніше співпрацюють профспілки України й Словенії. Під час останньої зустрічі в липні 1998 року керівників Федерації профспілок України та Асоціації незалежних профспілок Словенії було констатовано повне взаєморозуміння щодо необхідності по-

дальшого посилення співробітництва профцентрів у захисті законних інтересів і прав трудящих обох країн, покращання обміну досвідом профспілкової роботи тощо [24, с. 5].

В жовтні 1992 року Президія Верховної Ради України своєю Постановою визнала державну незалежність Боснії і Герцеговини, а в грудні 1995 року між двома країнами встановлено дипломатичні відносини.

Боснія та Герцеговина завжди вважалися геополітичним центром Югославської федерації, майже "маленькою Югославією", в якій усі етнічні групи (мусульмани – 43,7 відсотка, серби – 31,3 відсотка, хорвати – 17,3 відсотка) [37, с.1-06-1] звали сторіччями "мирно співіснувати". В листопаді 1943 року на зборах, де було прийнято рішення про створення Республіки Боснії та Герцеговини, зазначалося, що "Боснія та Герцеговина не є ні сербською, ні хорватською, ні мусульманською, а одночасно сербською, хорватською та мусульманською" [1, с.19].

На початку 90-х років деякі дослідники дійшли висновку, що саме зростання сербської та хорватської самосвідомості православних християн і католиків Боснії спонукало мусульман почати відстоювати свою національну самобутність [1, с.20]. Від ідеї багатоконфесійної боснійської нації мусульмани змушені були відмовитися під тиском сербів і хорватів Боснії, які бачили в цьому заперечення власної самобутності.

Сучасна трагедія полягала в тому, що після того, як у цій багатонаціональній республіці було розтоплено льодовий покров комунізму, всі ці етнічні та релігійні конфлікти спалахнули, і їх уже не можна було погасити [37, с. 1-06-2].

Кровопробитна боснійська війна, яка завершилася в грудні 1995 року, забрала життя 200 тисяч чоловік, а матеріальні збитки, заподіяні нею, перевищили 80 мільярдів доларів США. Було знищено інфраструктуру, економіку, сільське господарство, осередки культури [1, с. 20].

Для України присутність в цьому регіоні важлива тому, що після мусульман, сербів і хорватів найбільшою національною групою в Боснії та Герцеговині є боснійські українці. Вони – і громадяни іншої країни, і наші брати, які потребують всебічної підтримки.

Однак співпраця в реалізації програм економічної реконструкції Боснії та Герцеговини українськими господарчими суб'єктами утруднюється численними проблемами. Адже входження на боснійський ринок можливе лише в разі надходження інвестицій від відповідних фірм чи держав, що і є умовою "допуску" до певних проектів. Встановлення таких суворих умов для отримання вигідних замовлень виявилось без здійснення інвестицій, зокрема для України, проблематичним. У цій ситуації Україна намагається пропонувати свою участь у субпідряді, постачанні будівельних матеріалів, техніки, технологій, виконанні проектних робіт західним фірмам, котрі інвестують у свої проекти [4, с.2].

На сьогодні залишаються важливими питання налагодження двосторонніх відносин, започаткування процесу розбудови договірно-правової бази, конкретизації взаємовигідного співробітництва.

У лютому 1992 року, невдовзі після проголошення в 1991 році незалежності Македонії, уряд цієї країни – маленької республіки з двома мільйонами населення, затиснутої між Албанією, Сербією, Болгарією, Грецією – намагаючись вийти з своєї ізоляції і відновити зв'язки, перервані війною на Балканах, звернувся до уряду України з пропозицією щодо взаємного визнання обома країнами державної незалежності одна одної.

Хоча Македонія й уникнула участі в війні, проте страждала внаслідок подвійного ембарго і протягом кількох років жила як місто в облозі. Економічне виробництво та капіталовкладення різко скоротилися, і, за офіційною статистикою, середній річний прибуток на душу населення, який до розпаду Югославії становив 2200 доларів, зменшився до 700 доларів [35, с. 18].

За даними перепису 1994 року, слов'яни, яких, власне, і вважають "македонцями", склали 66,5 відсотка населення країни, албанці – 22,9 відсотка. Однак албанці оспорюють результати перепису, стверджуючи, що на них припадає третина всього населення. Як і на інших територіях колишньої Югославії, албанці і в Македонії виявляють високу активність, вимагаючи надання їм автономії в її складі. Домагаючись автономії, керівництво Партії демократичного процвітання, яка виступає виразником інтересів албанського населення, всіляко наголошує на різниці між тенденціями у Косові та Македонії. Головні аргументи: в Косові албанці ніколи не захочуть співіснувати з сербами; а в Македонії вони готові існувати разом із македонцями [12, с.269].

Однак не дивлячись на те, що Македонія безкровно відділилася від Югославії, Україна визнала державну незалежність колишньої Югославської Республіки Македонії лише 23 липня 1993 року після того, як її визнали 29 країн світу. Причиною такого запізненого визнання, в порівнянні з тією поспішністю, з якою було визнано Словенію та Хорватію, стало звернення Греції з проханням до України підтримати її позицію стосовно Македонії. Крім того, могли виникнути певні проблеми і з Болгарією, академічна наука якої завжди заперечувала існування самостійної македонської мови, вважаючи її штучно створеною за часів Тіто, і в принципі сприймала македонську мову як діалект болгарської. Болгарія взагалі ніколи не визнавала "македонської нації" як такої, хоча визнавала її державність [45, с.65]. На побутовому рівні в Болгарії поширеною є думка, що македонці – це болгари з точки зору історичного походження [2, с.37].

У лютому 1994 року в Києві під час перебування офіційної делегації Колишньої Югославської Республіки Македонія (КЮРМ) на чолі з міністром уряду країни С. Андовим було підписано протокол про наміри щодо розвитку торговельно-економічного співробітництва між двома країнами, яким визначалися основні напрями майбутньої співпраці в сфері економіки, що становлять взаємний інтерес [25, с.7].

У вересні 1994 року було досягнуто домовленості про встановлення консульських відносин. З червня 1997 року у м. Скоп'є між Урядом Македонії та Урядом України було підписано Угоду про торгівлю та економічне співробітництво, ратифіковану Верховною Радою України 16 січня 1998 року [5, с.2]. Починаючи з 1994 року, на опрацюванні македонською стороною знаходяться угоди про повітряне сполучення, про взаємне визнання судових рішень з карних справ, про взаємний захист інвестицій, про юридичну допомогу в громадських та карних справах, про правову допомогу та правові відносини в цивільних і кримінальних справах, про співробітництво в галузі культури, освіти, туризму, а також проект Договору про дружбу та співробітництво між Україною та КЮРМ [26, с.4].

В останні роки відносини між двома країнами розвивалися на різних рівнях. Досягнуто домовленості щодо обміну профспілковими делегаціями, досвідом профспілкової роботи, інформаційними матеріалами [27, с.5].

Проте пріоритетним напрямом було економічне співробітництво. Зміцнювалися прямі господарські зв'язки між македонськими компаніями, фірмами. За сло-

вами міністра закордонних справ КЮРМ Црвенковскі, Македонія зацікавлена в подальшому розширенні торговельно-економічного співробітництва з Україною, зокрема – в галузі транспорту й будівництва, чорної та кольорової металургії [28, с.6].

Велике значення для України мав всебічний розвиток відносин з Союзною Республікою Югославія, оскільки, по-перше, вона відіграла значну роль на Балканах, по-друге – наші країни близькі географічно, мають прекрасну інфраструктуру шляхів сполучення, зокрема, через Дунай.

Україна і Союзна Республіка Югославія співпрацювали між собою кілька десятиліть в рамках колишнього соціалістичного поділу праці в Раді Економічної Взаємодопомоги (РЕВ). Югославія, не будучи членом РЕВ, брала участь у багатьох її комісіях і програмах. У цей період утворилися міцні зв'язки між підприємствами України та СРЮ, розрив яких відчутно позначився на економіці обох країн.

Після розпаду СФРЮ Югославію – єдину союзню державу з населенням близько 10 мільйонів чоловік, засновано, згідно з конституцією на рівноправ'ї двох республік – Сербії та Чорногорії [37, с.1-40-1]. Накладені на СРЮ світовим співтовариством санкції негативно вплинули на економіку країни. Лише прямі збитки від них перевищили 50 мільярдів доларів [46, с.5]. Промислове виробництво скоротилося майже на 40 відсотків. Зупинилися чи працювали наполовину великі металургійні та машинобудівні заводи країни [12, с. 275.]

Незважаючи на існування "зовнішньої стіни санкцій", в СРЮ в галузі економіки зроблено важливі кроки: проведено через Скупщину Сербії закон про концесії, який дозволить отримати 1,5 мільярда німецьких марок від продажу італійцям 49 відсотків акцій державного підприємства ("Пошта – Телеграф – Телефон") [10, с. 18]; активність з сфери "тіньової" економіки переводиться в її легальні сектори.

Каменем спотикання, однак, залишалося Косово. Перебуваючи з візитом в Москві, міністр закордонних справ Албанії Паскаль Ніло визнав, що його країна не може "закликати до зміни існуючих кордонів силою". З іншої сторони, за його словами, "це ніяким чином не заважає албанській громадській думці, усій албанській діаспорі вважати, що албанці, які проживають у Косові, мають право на самовизначення" [7, с.22].

Уже тривалий час розповсюджуються карти, які розподіляють територію Балканського півострова за релігійними індикаторами, представляючи мусульман від Істамбулу до Боснії як цілісну релігійно-політичну одиницю [38, с. 408].

За словами Слободана Мілошевича, проблему Косово "необхідно було вирішувати в рамках міжнародного права" і "на основі політики Югославії, якою передбачається забезпечення рівності всіх етнічних груп" [15, с.58].

Незважаючи на складні обставини, між Україною та Югославією не було перерви в контактах і зберігався політичний діалог. Правда, протягом 1992 – 1993 років між ними підтримувалися лише консульські відносини, а спілкування представників керівництва двох країн мало переважно неофіційний характер.

У березні 1994 року югославська сторона звернулася до України з пропозицією про встановлення дипломатичних відносин. Зважаючи на зацікавленість у налагодженні взаємовигідного співробітництва з СРЮ після скасування санкцій ООН, українська сторона дала згоду на встановлення дипломатичних відносин з СРЮ. Офіційна дата встановлення дипломатичних відносин – 15 квітня 1994 року.

У липні 1994 року відбувся робочий візит в Україну Голови Союзного уряду СРЮ Р. Контіча. Під час двосторонніх переговорів значну увагу було приділено актуальним питанням миротворчого процесу на Балканах. Україна висловила глибоку стурбованість продовженням кровопролиття в Боснії та Герцеговині і закликала керівництво СРЮ використати увесь свій вплив для мирного розв'язання кризи. Сторони обмінялися рядом проектів угод, що заклали підвалини співпраці в галузі економіки [29, с.4].

У квітні 1995 року з метою посилення політичної присутності України на Балканах, активізації її участі в процесі мирного врегулювання після скасування санкцій ООН проти СРЮ було вирішено розпочати процес трансформування генерального консульства України в Белграді в посольство.

Під час офіційного візиту в Україну в серпні 1995 року голови уряду Республіки Сербія Мірко Мар'яновича було підписано угоди про торгівлю та економічне співробітництво і про створення міжурядової українсько-югославської комісії з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва [30, с.5]. На той час в Україні діяло п'ять спільних українсько-югославських підприємств. Обсяг капіталу югославських інвесторів у статутних фондах цих підприємств складав на 1 квітня 1995 року трохи більше 160 тисяч доларів США [31, с.2]. На той же час в Югославії діяло лише одне українсько-югославське підприємство, а обсяг українських інвестицій становив 27,8 тисячі доларів США [31, с.4].

У січні 1996 року урядова делегація на чолі з міністром закордонних справ України Г. Удовенком відвідала з офіційним візитом СРЮ. Під час цього візиту, за словами Г. Удовенка, було закладено підвалини розвитку політичного співробітництва і надано імпульс для розвитку економічних відносин [8, с. 70]. Зокрема, було підписано угоди про співробітництво в галузі культури, освіти і спорту, про повітряне сполучення, про співробітництво між торговельно-промисловими палатами України та СРЮ. Як наслідок, якщо в 1995 році товарообіг між Югославією та Україною становив приблизно 250 мільйонів доларів, то в 1996 році він зріс удвічі.

У березні 1996 року відбувся візит голови Верховної Ради О. Мороза до СРЮ. Під час зустрічі з Головою Віча республік Союзної Скупщини М. Радуловичем О. Мороз заявив, що "Україна завжди сприяла і сприятиме відновленню членства Югославії в Раді Європи та інших міжнародних організацій" [17, с.89]. Наголошувалося, що залишаються актуальними питання розширення договірно-правової бази двосторонніх відносин і в першу чергу – підготовка до підписання Договору про дружбу і співробітництво між обома країнами [29, с.2].

З 4 по 8 травня 1998 року на запрошення Федерації профспілок України в Києві перебувала делегація Конфедерації автономних профспілок Югославії на чолі з її головою Драганом Радуловичем. По закінченню візиту було підписано Угоду про співробітництво обох профцентрів в сфері захисту прав та інтересів трудящих, зокрема, у боротьбі з безробіттям [33, с.7].

Позитивним фактором розвитку співробітництва України та СРЮ стало поглиблення таких видів співробітництва, як поріднення окремих регіонів і міст між Воеводиною та Луганською областю, Сомбором та Черкасами, Бором та Хмельницьким, Кулой та Луцьком, Суботицею та Рівним, Крагуївцем і Луцьком, Ужице та Ужгородом, Бечієм та Олександрією, громадою Сербобран та Теревовлянським районом Тернопільської області, громадою Стари Град м. Белграда та Старикивським районом м. Києва [19, с.626]. Якщо весті мову

про югославський експорт в Україну та український в Югославію, то "палітра" експортних поставок могла б також набагато розширитися. Югославія могла б поставляти в Україну машини й обладнання для вагонобудівного виробництва, автомобілі, обладнання для металургії та енергетики, сільського господарства, машинобудування, медичне обладнання. Україна, в свою чергу, могла б поставляти в Югославію мінеральні добрива, вантажні автомобілі, обладнання для обробки металу, енергетики й металургії і ще багато видів промислової продукції [34, с.58].

Таким чином, Україна як держава, що має традиційні економічні зв'язки з країнами Балканського півострова, зацікавлена в їх збереженні та розширенні. Республіки колишньої Югославії потенційно залишаються одними з найбільш привабливих партнерів України в Європейському Середземномор'ї. В інтересах України і підтримання добросусідських відносин з етнічно та конфесійно близькими до неї народами цього регіону для забезпечення прав етнічних українців, що мешкають там.

Слід зважати на те, що як один з найбільш важливих аргументів на користь виходу Хорватії та Словенії із складу Югославії вважалася належність їх до середньої Європи [36, с.133]. Той же аргумент може бути застосовано і до України, в якій лінія культурного поділу між західним християнством, з одного боку, і православ'ям та ісламом, – з іншого, проходить між більш католицькою Західною Україною, яка тягнє до Заходу, і православною Східною, яка, відповідно, тягнє до Сходу.

"Православна Україна, – вважає російська дослідниця Наталія Нарочницька, – вже затиснута у знайомі лещата між "латинством" Галичини та кримськотатарським екстремізмом, захопченим зі Львову в Стамбулу" [18, с.239]. За словами депутата Верховної Ради України Володимира Кулініча, зараз в Україні нараховується 9739 православних громад і 8743 неправославних громади. "Але наша демократія використовується проти нас тими, хто має більш економічні можливості: наприклад, понад 90 відсотків прислужників католицької церкви та монахів у католицьких монастирях не є громадянами України," – підкреслив він. На його думку, незважаючи на те, що "представники всіх релігій мають користуватися в Україні рівними правами, це, однак зовсім не означає, що ці релігії внесли рівний внесок в усі сфери життя країни і повинні в однаковій мірі визначати її подальший розвиток" [16, с.68].

Враховуючи все вищесказане, слід зазначити, що, не дивлячись на те, що Україна, найближчим часом навряд чи зможе проводити більш активну політику на Балканах, однак, в недалекому майбутньому її вигідне геополітичне становище та досить великий потенціал (як щодо економічного розвитку, так і в науковому плані) приведуть до посилення її впливу в цьому регіоні. Звичайно, це станеться після стабілізації економіки, надання значного імпульсу структурній перебудові, а також відповідної інтеграції України в світове господарство.

1. Артман Ф. Кто такие боснийцы? // Компас. – 1993. – № 168.
2. Абросимов В. Обстановка в Македонии: взгляд из Софии // – Компас. – 1994 – 187. 3. Брагин Ю. Распад Югославии. Предпосылки трагедии

// Международная жизнь. – 1995. – № 4-5. 4. Голос України. – 1997. – 20 березня. 5. Голос України. – 1998. – 23 січня. 6. Дипломатичне досьє. Україна – Хорватія // Політика і час. – 1996. – № 10. 7. Дроздов Э. Балканский год – год тревоги // Компас. – 1998. – № 1. 8. Дипломатичне досьє. Україна – Югославія // Політика і час. – 1996. – № 3. 9. Заставний Ф. Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах. – Львів, 1991. 10. Замятина Т., Калинин Н. Слободан Милошевич – Президент Союзной республики Югославия // Компас. – 1997. – № 31. 11. Иванов И. Хорватия: проблемы Восточной Славонии, Бараньи и Западного Срема // Компас. – 1996. – № 51. 12. Каменецкий М. Колишня Югославія – конфліктогенний простір // Демони миру та боги війни. Соціальні конфлікти посткомуністичної епохи. – К., 1994. 13. Кондрашов А. Сербские страны в Югославии: история и современность // Компас. – 1991. – № 200. 14. Колібанова К. Українсько-сербські культурні зв'язки XVIII сторіччя. – К., 1993. 15. Малинов Ю. Юго-Восточная Европа: успехи и неудачи саммита на Крите // Компас. 1997. – № 47. 16. Малинов Ю. На конференції Европейской межпарламентской ассамблеи православия // Компас. – 1997. – № 28. 17. Міжпарламентські зв'язки // Політика і час. – 1996. – № 4. 18. Нарочницька Н. Борьба за поствизантийское пространство // Наш современник. – 1994. – № 4. 19. Носок П. Перспективы сотрудничества Украины с государствами на Балканах // Ислам, Балкан и Велике Силе (XIV- XX век). – Београд. – 1997. 20. Павлюченко О. Україна в російсько-югослов'янських суспільних зв'язках (друга половина XIX – початок XX ст.). – Київ, 1992. 21. Поточний архів Посольства Союзної Республіки Югославії в Україні // Позиція України щодо суб'єктів колишньої СФРЮ. – 1992. 22. Поточний архів МЗС України. Управління Європи і Америки // Протокол про співробітництво між Міністерством закордонних справ Республіки Словенія і Міністерством закордонних справ України. – 1994. 23. Поточний архів МЗС України. Управління Європи і Америки // Угода між Урядом України та Урядом Республіки Словенія про торговельно- економічне співробітництво. – 1996. 24. Поточний архів міжнародного відділу виконавчого апарату ФП України // Звіт про перебування делегації Асоціації незалежних профспілок Словенії в Україні. – 1998. – Справа № 8/12. 25. Поточний архів МЗС України. Управління Європи та Америки // Українсько-македонські відносини. – 1997. 26. Поточний архів МЗС України Управління Європи та Америки // Список угод між Україною та Колишньою Югославською Республікою Македонія, що знаходяться на опрацюванні. – 1996. 27. Поточний архів міжнародного відділу виконавчого апарату ФП України // Довідка щодо розвитку відносин між Федерацією профспілок України та Конфедерацією профспілок Македонії. – 1998. – Справа № 8/14. 28. Поточний архів Міністерства закордонних справ України. Управління Європи та Америки // Протокол зустрічі Г. Удовенка з міністром закордонних справ КЮРМ С. Црвенковскі. – 1995. – 18 квітня. 29. Поточний архів Посольства Союзної Республіки Югославія в Україні // Двосторонні відносини між Україною та СРЮ. – 1996. 30. Поточний архів Союзної Республіки Югославія в Україні // Угода між Урядом України і Союзним Урядом Союзної Республіки Югославія про торгівлю та економічне співробітництво. – 1996. 31. Поточний архів Міністерства закордонних справ України. Управління Європи та Америки // Стан інвестиційного співробітництва між Україною та СРЮ. – 1995. 32. Поточний архів Посольства Союзної Республіки Югославія в Україні // Двосторонні відносини між Україною та СРЮ. – 1996. 33. Поточний архів міжнародного відділу виконавчого апарату ФП України // Звіт про перебування делегації Конфедерації автономних профспілок Югославії на чолі з її головою Драганом Радуловичем в Україні. – 1998 – Справа № 8/13. 34. Політика і час. – 1996. – № 5. 35. Робинсон Э., Хоуп К. Республіка Македонія: политическое и экономическое положение // Компас. – 1995. – № 65. 36. Романенко С. Хорватская историография 80-х: между историей и политикой // Национализм и формирование наций. Теории-модели- концепции. – М. – 1994. 37. Страны мира сегодня. Справочник. – М. 1995, ИТАР-ТАСС. – Т. 1: Европа. 38. Тодоров Н. Балкани в конце XX века // Други світські рат – 50 година касније. – Подгорица, 1977. 39. Ustav Republike Hrvatske. – Zagreb, 1991. 40. Урядовий кур'єр. – 1997. – 6 червня. 41. Україна. Європа. Світ. – 1996. – 8 – 15 червня. 42. Урядовий кур'єр. – 1997. – 6 червня. 43. Україна. Європа. Світ. – 1996. – 8 – 15 червня. 44. Урядовий кур'єр. – 1997. – 13 травня. 45. Узумов К., Цанева Е. Христос на Балканите: основни моменти на етнічката ситуація в Республіка Македонія. – София, 1993. 46. Финансовая Украина. – 1996. – 22 октября. 47. Хрієнко П., Колесніков Ю. Крим амплітуди громадської думки // Політична думка. – 1994. – 3.

Надійшло до редколегії 17.02.10